

Toimetus ja tallitus
TALLINNAS,
Wene tänav nr. 5.
Telefon nr. 158.
(Sõjaväe keskjaamast)

Toimetaja kõnetunnid
kella 12—1.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI.
ILMUB ÜKS KORD NÄDALAS
Sõjavägede staabi väljaandel.

Tellimise hind:
1 aasta peale 40 marka
1/2 " " 20 "
1/4 " " 10 "

Kuulutuste ja teada-
annete hind: Iga kor-
pusrea eest 1 mark.

Tellimisi ja kuulutusi võtavad vastu kõik wabarilgi postiasutused ja era-raamatukauplused.

Nr 24.

Laupäeval, 12. juunil 1920.

II. aastakäik

Sisukord.

Ametlik osa:

1. Väljavõtted käskudest Wabarilgi sõjavägedele.
2. Väljavõtted Sõjaminstri päewa-käskudest.
3. Määrus sõjaväeasutustes ja osades teenivate eraisikute palga kohta.

Üleüldine osa:

1. Selgitusüks Wabaduse Risti Rõn-
kogu tegevuse kohta (H. L.).
2. Ludendorffi sõjamälestused.
3. Sõjaväe määrustikkude väljatõu-
tamisele!
4. Segateated.
5. Kuulutused.

Leitnant—alamkapteniks:

1. Johannes Holland, wanusega 14-st apr. 1920.

Alamleitnant—leitnandiks:

1. Balduin Dunkel, wanusega 8-st aprillist 1920.
§ 2. 1-st Suurtükiväe polgust alamkapten Oskar Palu ülendatse kapteniks, wanusega 3-st apr. 1920.
§ 3. Scouts polgust leitnant Andres Lind-
quist ülendatse alamkapteniks, wanusega 17-st
novembrist 1919.
§ 4. 3-st jalaväe polgusi leitnant Jha Kasal
ülendatse alamkapteniks, wanusega 4-st märtsist s. a.
§ 5. Sõjaväe Ringkonna kohtust kohtuameti kan-
didat alamleitnant August Sõrra ülendatse leit-
nandiks, wanusega 12-st novembrist 1919.
§ 6. Sõjaministeeriumist lipnik Karl Terras
ülendatse alamleitnandiks, wanusega 19-st juunist 1919.
§ 7. Tallinna linnu komandantuurist lipnik Hans
Kritweel ülendatse alamleitnandiks, wanusega 21-st
märtsist s. a.

Nr. 641.

Tallinnas, 30. mail 1920.

5-da jalaväe polgu reamees Georg Lindemann
ülendatse esksjuuliku teenistuse eest tema endisje
lipniku auastesse, wanusega 15-st augustist 1919.

Nr. 642.

Tallinnas, 30. mail 1920.

§ 1. Endisest Piirivalwe Walitsusest noorem leit-
nant Franz Muralt ülendatse leitnandiks, wanu-
sega 30-st aprillist 1919.

§ 2. M/r. „Wambola“ pealt ase-lipnik Johan
Jansen ülendatse nooremaks leitnandiks, wanusega
26-st novembrist 1918.

Nr. 647.

Tallinnas, 1. juunil 1920.

§ 1. 2-se ratsapolgu ülem kapten Richard Uzi-
tam ülendatse alampolkownikuts, wanusega 28-st
jaanuarist 1920.

Ametlik osa.

Väljavõtted käskudest Wabarilgi
sõjavägedele.

Nr. 639.

Tallinnas, 30. mail 1920.

Traaler „Linda“ komander leitnant August Wel-
berg kinnitatse wäljateenitud aja eest wanem-leit-
nandi auastes, wanusega 26-st septembrist 1917.

Nr. 640.

Tallinnas, 30. mail 1920.

§ 1. Allpool tähendub Satala partisaanide polgu oh-
witserid ülendatse järgmisesse auastesse:

Alamkapten—kapteniks:

1. Johannes Tuling, wanusega 7-st juunist 1919.

Nr. 650.

Tallinnas, 4. juunil 1920.

§ 1. Endisest 3-da diviisi tagavara bataljonist leitnant Paul Grüner ülendatse alamkapteniks, wanusega 8-st maist 1919.

§ 2. Suurtükiväe Walitsusest leitnant Peeter Lauri ülendatse alamkapteniks, wanusega 23-st juulist 1919.

§ 3. Infanteri bataljonist leitnant Karl Eller ülendatse alamkapteniks, wanusega 12-st august. 1919.

§ 4. Endise wäljabatari nr. 19 ülem leitnant Walter Martinson ülendatse alamkapteniks, wanusega 2-st oktoobrist 1919 a.

§ 5. Allpool tähendud endise Tallinna tagavara polgu ohwitserid ülendatse järgmisesse auastesse:

Leitnandid—alamkapteniteks:

1. Karl Siiband, wanusega 16-st oktob. 1919 a.
2. Wold. Weidenstrauch, „ 25-st weeb. 1920 a.

Alamleitnant—leitnandiks:

1. Johan Kutti, wanusega 22-st detsembrist 1918 a.

§ 6. Endise laiaroopalise soomusrongi nr. 6 pealt leitnant Aleksander Kura ülendatse alamkapteniks, wanusega 5-st aprillist 1920 a.

§ 7. 1-je diviisi staabist leitnant Alfred Waga ülendatse alamkapteniks, wanusega 13-st aprillist 1920

§ 8. Tartu sõjawägede laagri ülema abi alamleitnant Woldemar Peterson ülendatse leitnandiks, wanusega 2-st oktoobrist 1919 a.

§ 9. Sõjawäe Warustuse ülema käsutuses olev lipnik Waldek Daniel ülendatse alamleitnandiks, wanusega 18-st augustist 1919 a.

§ 10. Allpool tähendud 3-da jalaväe polgu ohwitserid ülendatse järgmisesse auastesse:

Lipnikud—alamleitnantideks:

1. Artur Leis, wanusega 13-st weeb. 1920 a.
2. Anton Lohrberg „ 13-st weeb. 1920 a.
3. Aug. Orgusaar „ 13-st weeb. 1920 a.
4. Paul Boom „ 13-st weeb. 1920 a.
5. Joh. Spranzmann „ 13-st weeb. 1920 a.

§ 11. Allpool tähendud Kalevi Malewa polgu ohwitserid ülendatse järgmisesse auastesse:

Lipnikud—alamleitnantideks:

1. Hans Paris, wanusega 13-st weeb. 1920 a.
2. Willem Kofsberg, „ 13-st weeb. 1920 a.
3. Ludwig Triik „ 13-st weeb. 1920 a.

Sõjaministri eest:

Kindralstaabi Kindral-Major **Larka.**

Wäljawõttes Sõjaministri päewakäskudest.

389.

§ 2. Sõjawäe Ringkonna kohus mõistis 6-dal mail 1919 a. Rakvere maakonna Järwe walla koda-niku Arthur Nihli poeg Suhtow'i omawolilise ohwitseri aukraadi omandamise ja wale teenistuselehe kottuseadmise eest 3 p. § 910 S. R. S. § 30, 5 p. §§ 31, 152 ja §§ 1412 ja 1416 R. S. põhjal kõigi

iseäraliste diguste laotamisega ühels aastaks ja kuueks kuuks wangiroodu ja kuriteos, mis ette on nähtud. § 196 S. R. S. p. 1 § 910 S. R. seaduse põhjal, kohtu poolt wabaks.

14. jaanuaril 1920. a. arutas riigikohtus kriminaal-osalonnas seda Arthur Suhtow'i sküdistuse asja ja otsustas tema kaitsja wan. adm. A. Beeli kaswatjoooni kaebtus S. R. S. § 1002 põhjal ilma tagajärjeta jätta ja Sõjawäe Ringkonna kohtu otsust täiendada sellega, et koristusega ühenduses on R. S. § 58 p. 1—2 ettenähtud tagajärjed ja et karistust tarbetorral teostada tuleb R. S. § 77 ettenähtud korras.

Otsus läks seaduslikku jõusse 14. jaanuaril 1920.

Nr. 390

Tallinnas, 3. juunil 1920.

Sõjawägede ülemjuhataja päewakäsu nr. 337 lisa — sõjawäe ametite ja neudele wastawate aukraadide nimeliri — muudetakse ja täiendatakse järgmiselt:

1) Punkt 5-s tähendud: „Linna komandandid ja ühtlasi maakonna RaitseLiidu ülemad Tartus ja Narwas“ Tartu maakond wiatse üle punkt 4-da alla, mis wastab alampolkowale auastmele, nimetusega „Tartu maakonna Rahwawäe Raitse-Liidu ülem.“

2) Punkt 4-s täiendatakse: „Harju maakonna Rahwawäe ja Raitse-Liida ülem.“

3) Punkt 6-s tähendud: „Saarte komandant, Walga, Wiljandi, Pärnu, Rakwere, Wõru, Haapsalu ja Waide maakondade Raitse-Liidu ülemad“ wiatse üle punkt 5-da alla, mis wastab kapteni auastmele, nimetusega maakondade Rahwawäe ja Raitse-Liidu ülemad.“

4) Punkt 5-s täiendatakse: „Petseri maakonna Rahwawäe ja Raitse-Liidu ülem, Harju ja Tartu maakondade Rahwawäe ülemate abid.“

5) Punkt 6-s täiendatakse: „Narwa, Saaremaa, Walga, Petseri, Wõru, Wiljandi, Pärnu, Järwa, Lääne ja Wiru maakondade Rahwawäe ja Raitse-Liidu ülemate abid“ ja kõigi maakondade „Raitse Liidu jaoskondade ülemad.“

Nr. 391.

Tallinnas, 3. juunil 1920.

Sõjawäe Intendandi Walitsuse poolt on kõigile wäeosadele sõdurite warustamiseks tarwiline arm juurpluussid ja pagunid wälja antud, ringimisega, et wäeosad ise pagunid külge laseks õmmelda. Mõisama on juba warem kõigi sõdurite jaoks wõõrihmad wälja antud

Kuid sellepeale waatamata on uulitsatel tihti sõdurid näha, kellel pagunid puuduwad, pluusjed püksite fiasse topitud, mõnedel pealegi weel kaelafidemed pluusjede peal. Niisugust korratut wälmuust ei tohi sõduritel mitte olla. Juhin wäeosade ülemate, iseäranis majanduse ülemate, tähelepanekut niisuguse lubamata nähtuse peale ja nõuan, et kõik sõdurid korralikult sõjawäelise wormi järele riides oleksid. Wastasel korral wõtan wäeosade ülemad wastutusele.

Nr. 394.

Tallinnas, 3. juunil 1920.

Alwalban siin juures teadmiseks ja täitmiseks Raham. ringkirja nr. 2028—19. 5. j. a.: „Rahaministeerium juhib tungiwalt Sõjaministeeriumi ja temale alluwate asutuste tähelepanemist selle peale, et mingisuguseid komandeerimisi wäljamaale, niisama ka mingisuguseid ostmisi wäljamaalt enne ette ei wõdetaks, kui sellets

tarwilit väliswaluuta täies summas Riigikassa poolt kindlustatud ei ole.

Uhtlasi palun Teid Riigikassale rutulises korras teatada, misjughused maksused ja kohustused Teil praegu väljamaal olemas. Rahaminister (allkiri) Sekretär (allkiri).“

Nr. 395.

Tallinnas, 3. juunil 1920.

On juhtumisi olnud, kus wäeosad ja asutused wangilaagritesse tagasisaadetawatele sõjawangidele, kes wäeosades tööl on olnud, seni palka ei ole maksnud, ega pole ka wangilaagritesse aruandeid wangide üle saatnud, nii nagu see Wabariigi Kaitse-Viibu ülema määrustes wangide tööle andmise asjus on äranähtud.

Niisamuti ei ole ka laagritraha ära diendatud.

Seda filmas pidades käsen wäeosade ja asutuste ülemaid küres korras aruanded wangide tööl olemise kohta kokku seada ja laagritesse saata, äranäidates, kellele neist ja kuipalju on tasu maksetud.

Wangilaagrite ülematel käsen diendamata jäänud arwed sõjawangidega wiibimata ära diendada, selleks wastawat eelsummat nõudes.

Nr. 399.

Tallinnas, 4. juunil 1920.

Wabariigi Walitsus otustas 28-dal mail s. a. lubada kanda minu wanemale abjutandile alamkapten Nikolai W i l d e n a u ' l e Rootsi walitsuse poolt temale annetud Kuningliku Mõegaordent 1-se klassi autähte.

Kindralstaabi Kindral-Major **Larka.**
Sõjaminstri eest.

Määrus sõjawäeasutustes ja osades teenivate eraisikute palga kohta.

Wabariigi walitsuse poolt 26. mail 1920. a. vastu wõetud.

Maksta palka 1. märtsist s. a. sõjawäeosades ja asutustes teenivatele eraisikutele, kes palka said N. Kogu poolt 25. sept. 1919. a. wastu wõetud normide järele 150 kuni 600 mt. kuus ja sõjawäelase paluti, wabariigi walitsuse poolt 30. märtsil 1920. a. kinnitatud määruse järele riigiteenijate palganormide kohta „(Riigi Teataja“ nr. 57/58 ja 61/62), kusjaures nendele antawa sõjawäelaste paluki hind palgast maha tuleb arvata. Palkist äraütlemise korral maksetakse nendele üleüldistel alustel täispalgad.

Peaminister: J. Tõnisson.

Sõjaminstri eest: K. M. Larka.

W. w. asjade walitseja: R. Terras.

Üleüldine osa.

Selgituseks Wabaduse Risti Nõukogu tegewuse kohta.

H. L.

Sõburis nr. 22 kirjutab D. T., et Wab. Risti Nõukogu otustab wäeosades olemas arusaamatusi

fünnitawad. Selle tähtsaks põhjuseks peab tema praegust Nõukogu koosseisu.

Ratjun seda küsimust selgitada, kogemuste peale põhjendades, mis minul saavutatud Nõukogus töötades.

D. T. soowitab wäeosade esitajid Nõukogu koosseisule kutsuda. Wõin julgesti ütelda, et üllatused, Nõukogu otsusi teada saades, wäeosides selle läbi ei kao ega wähene. Praeguses Nõukogus on kats esitajat igast diwiisist, sellega on suurema hulga wäeosade esitus juba olemas, ja harwa tuleb ette arutamist lahinguteist, mis Nõukogu liigetel tundmatud oleksid, ja sellest on täitsa küllalt. Ka wäeosade esitaja tunneb oma wäeosade kangelasi ainult nime pidi ja nende tegudest kuulujuttude järele, kuna ette tuleb, et isegi oma roodu esitaja midagi ei tea ütelda wägiteo kirjelduse kohta, mis Nõukogule ettepanud. Esitaja ülesanne Nõukogus oleks kirjeldada täiendawalt ettepanekut, tuues ütsik-asjalisemaid teateid, ja just see on temal kõige raskest. Minutene tulu, mis wäeosade esitaja saab tulla, on wäeosas üleüldiselt tuntud kangelaste nimede awaldamine, kuid Nõukogu otustab, kas leidub kirjelduses wägiteo tundemärksid või mitte, ja kui neid ei leidu ka üleüldiselt tuntud kangelaste wägiteo kirjelduses, siis peab Nõukogu ikkagi protokolleerima, et ei leidu, tähendab, eitama otsuse tegema.

Wiga ei seis mitte Nõukogu koosseisus, kus suurema osa wäeosade esitus olemas on ja kes elule kõige lähemal seisab. Teda täiendades wõime ju wälja tulla roodude ja kompaniide esitajate nõudmiseni.

Wiga seisab, nagu ka D. T. kirjutab, põhikirja puuduses, mis Georgi statuudi järele on kokku seatud, kuid weel rohkem ja peaaegjalitult ettepanekutes.

Nagu ma juba tähendasin, on Nõukogu ülesanne otustada, kas ettepanekus leidub wägiteo tundemärksid või mitte. Tõrjeliselt peab ettepanek olema lihtne, täpipealne ja täielik wägiteo kirjeldus ühes olude kirjeldusega, milles wägitegu tehtud. Kirjeldusest peab wälja paljama, et selle teo kordasaatmine neis oludes tõesti erakorraliselt hädakohtlik oli ja erakorraliselt julgust eht meeletundlast nõudis.

Suurem jagu ettepanekuid on aga tehtud üleüldisest lausetes, ilma wägiteo kirjeldamata. Nõukogule jääb täiesti tundmatuks isiku tegewus, temale ainult üteldakse, et see ja see isik on wägiteo teinud, määrake talle risti. Faktiliselt ei ole see muud, kui risti kandidaatide nimekiri.

„1 on algusest saadik ennastalgawalt lahinguteist osawõtnud, kätmawerd ja kohusetunnet üles näidanud“ ja n. e. saamas stiilis.

„2 käis luuramise käigul ja tõi tähtsaid teateid, mis kaasa aitawad meie wäeosade edulale tegewusele“.

„3, salaja waenlase küljepeale hiitides, amas püüsi wõi kuulipildujast tule, mille tõttu waenlane paanikasest sattus ja põgenema hakkas.“

„4 on neist ja neist lahinguteist osawõtnud“. Niisuguseid ettepanekuid on, tagasihoidlikult üteldud, üle 50 %.

Wille järele siin wõib Nõukogu otustada, et need teod wägiteod olid?

Näidaku ettepanega, et 2 luuramiselaik tõesti hädakohtlik oli, et suurt julgust tarwitas selle peale wälja minni, et nende teadete saamine suure riisikoga ühenduses oli; ütelge, misjughused need teated olid, sest ka teade, et waenlane teatud külas asub, on meie wäeosade tegewusele kasulik; niisuguse teate muretsemiseks ei pruugi weel sugugi wägilane olla.

U wägitee kõrgendamiseks on veel juure lisatud, et tal jalaja korda läks külje peale hülida. Kirjeldusest paistab, et temal enesel vähemasti hädasõitu ei olnud, ka waenlane ei hakanud vastu, waid põgeneses esimeste paufude järele paaniliselt.

3-iga neistsamadest lahingutest wõis osa wõtta ka kõige wiletsam argpüks.

Suhtub nüüd, et sarnane kirjeldus on tehtud tub-
lima kangelase kohta, kuna mõne palju nõrgema kohta on lihtsalt üteldud: wõttis üksi töötawa kuulipilduja waenlaselt ära.

Sjeenejast mõista, peawad Nõukogu otsused, kui nad wäeosasse jõuawad, kus mitte ettepanekutega ei rehendata, neid ei teatagi, waid inimesi nende tegude järele tuntakse, ootamata üllatusi walmistama. Ja siin ei aita ükski esitaja, sest kui esitajat uskuda ja kirjeldustest mitte hoolida, siis siis mitte ettepanekat uskuda, ja wiimasel juhtumisel ei ole Nõukogu wajagi.

Nõukogu ei ole senini püüdnud tähest kinni pidada ja ei wauta selle peale, kas wägitegu punkt alla läib wõi mitte, kui aga kirjeldusest wägitegu wälja paistab. Arwesse on ka wõetud üleüldised olud ja wõiwad ehk üllatusi sünnitada eitawad otsused headest kirjeldustest hoolimata, kuid lihti on ettepanud, näituseks, küla ärastamise eest, mille kohta mitmed N. liikmed teawad, et sel ajal ja seal kohal enamased tagasiwaatamata on jooksnud ja külasid ära wõtta wõis ilma ühegi pauguta, ka ilma sõjariistadeta.

Andke Nõukogule õige ettepanekud, kus tegu ilma ilustamata täppealt on kirjeldatud, andke olude kohta selge pilt, ärge ettepanekutes ije liitle ega kriitiseerige, waid kirjaldage sündmusi päewapiltlikult, siis ei too ka praeguse Nõukogu otsused üllatusi; jääb aga see endiseks, siis ei too ka rühma esitajate juurekutsu-
mine parandust.

Teine küsimus on, kas üleüldse see süsteem õige ja otstarbekohane on. Praeguse süsteemi juures ei saa aga täielikumat Nõukogu ja ootamatused ei olene Nõukogust, waid peasjalikult ettepanekutest ja põhikirjast.

Tallinnas

2. juunil 1920 a.

Ludendorffi sõjamälestused.

Ida ülemjuhataja peakorter Kownos.

Järg.

II.

Olud, milledes ida armeed suure operatsiooni lõpul wiibisid, olid igas suhtes ebawalmid, samuti nõudsid allahoidetud maa olud korraldamist.

Et maale ja armeedele lähemal olla, läksime meie oktoobri lõpul Kownosse.

Kindral-feldmarschall, kindralstaabi ohwitserid ja mina leidsime peawarju kahes majas, mis kellegi sakslase Tillmanni omad. Kindral-feldmarschall, oberst Hoffmann ja mina elasime koos ühes kitsas majas. Sealjamas sõi ka meie kitsam staab.

Kindralstaabi kantselei ruumid olid sõjawäelise malitsuse hoones. Iseloomulikud tolleaegse Wene kultuuri kohta olid tsaari, tsaariproua ja suurwürst-

troonipärija 50-pennilised pildid. Ruumid olid suured, meie otstarwete jaoks sündsad ja talwel hästi kätawad.

Kowno on oma madalate puumajade ja wõrd-
iemisi laiade tänawatega tüüpilik Wene linn. Kõrgustikudelt, mis linna piirawad, awaneb huwitaw waade linna ja Neemeni ning Wilia peale, kohal, kus need jõed ühinewad. Seal pool Neemeni paistab wana Saksa ordulossi torn märgina Saksa kultuuri-
tõõst idas ja mitte kaugel sellest üks Prantsuse ilma-
waldamise plaanide piirifiwi — kõrgustik, millelt Napoleon 1812 aastal suure armee üleminekut Nec-
menist waatles.

Ma otjustasin kultuuratõõd, mida sakslased pal-
jude aastasadade jooksul neil mail teinud olid, oku-
peeritud maal jatkata. Omal jõul ei loo see kirjult-
segatud asukate kogu mingit kultuuri, enda hooleks
jätuna sulab ta kokku poolakatega.

Ma olin uhke selle peale, et me enam kui saja
aasta eest pärast eht-sa'slikku nõrkust ja kibedat häda
wõera ikke olime maha raputanud. Nüüd seisib see-
sama Saksamaa, kelle Napoleon kord tükkideks oli
lööa wõinud, sest et ta pihastanud oli, selles ilmasõjas
wõidurikkana oma üliwõimsate waenlaste vastu ja
oli hiiigawaid edu saawutanud. Ma lootsin wõita.
Teisiti ei wõinud see minna. Saksa rahwas oli liig
raskest põlwe tunda saanud, kui et veel kord nii
kõledale saatusele alla heita. Mehed, kes Sakamaad
juhtisid, tarwitsesid ainult ta jõudu wabastada ja püha
tuld kohendada, mis kõigis Saksa südames — nii
arwasin ma tol ajal — elas.

Isamaal näis õnnelik tulewik kindlustatud olewat.

Muidugi mõista ei saanud töö ümberkolimise
läbi Eözenist Kownosse ainsakski päewaks katkes-
tatud. Tarwitatud telefoni traadid olid aegsasti kant-
selei ruumidesse tõmmatud ja kõige hädapärasem
mööbel paigale toimetatud. Ei saanud teisiti, kui
pidime selle teistest majadest tuua lastma, kust elanikud
lahkunud olid. See sündis nii korrapäraselt kui wõi-
malik, kuid siiski ei saanud segadusi ära hoida. Need
on kahjatsamise wäärt olnud, mis sõda armutalt kaasa
toob. Sõdiwat riiki wõi ühikut soldatit ei saa selle-
pärast süüdistada. Usjaolud on wõimsamad tahtest.
Pealegi on see wõera maa elanikule õiguse poolest
ükskõik, misfugusel, wiisil ta omast ilma jääb. Ta
ei mõista sõjaparatamatust ja otsus waenlase bar-
baarliku sõjapidamise kohta on siis ruttu walmis.

Kownost leidsime küllalt mööbel; kui aga pärast
Brest-Litowski läksime, leidsime ainult tühjad barakid.
Sellepärast läksime oma mööbli osalt Kownost tulla,
muist saime mujalt.

Einna käisin ma sagedasti ewangeliumi usu ju-
malateenistusel, mida õpetaja Wesel endises õigeusu
kirikus pidas. Seal kuulsin ma wõeralmaal esimest
korda kirikulauluma seda ilusat, wana wiisi:

Sul' andunud olen

ma ihu, hingega,

oh maa, täis arnu, elu,

mu Saksa isamaa.

Ma olin sügawalt liigutatud. Seda laulu pidi
nüüd pühapäewiti kõigis kirikutes lauldama, et ta
kindlasti iga Saksa mehe südamesse tungiks.

Esimiseks tööks oli väerinda kindlustada ja armeedele katsuda elu väljakannatavaks teha. Meie paremal tiival oli Baieri printsipi Leopoldi väerühma käes väerinna osa lõunapoolt Neemenit kuni lõunapoolse Pinskit. See väerühm kui ka ida väerinna ülemjuhataja seisid Saksa ülemä väejuhatusel käsu all. Meist lõunapool algas Austria-Ungari väerind, mille pahemal tiival Einsingeni väerühm seisis, kuna parem tiib vastu Rumenia piiri ulatas.

Ida väerinna ülemjuhataja käskkonnas olid 12. ja 8. armee endid nii viisi kokku tõmmanud, et üheainsa armee jaoks ruumi jäi. 12. armee jäi püsima. Ta ulatas Neemenist üle Eida-Molodetschno raudtee. Kindral v. Gallwitz oli ülemjuhatusel ära ammu ja ühe Serbia vastu saadetava armee etteotsa asunud. Tema asemel hakkas 12. armeed kindral v. Faberit käsutama, kes läänest oli tulnud.

10. armee seisis põhjapool ja ulatas kuni Disnani. Temaist põhjapool formeeriti kindral v. Scholtzi juhatusel, kes 8. armeed käsitanud oli, temanimealine armeerühm. Selle pahem tiib seisis Džüna jõe ääres umbes Dünaburgi ja Jakobstadi wahapeal.

Wäerinna põhjapoolsem osa ja rannawalwe kuulus kindral v. Belowi alla. Neemeni armeest, mille nimi enam sünnis ei olnud, sai 8. armee. Viisugune ümbernimetamine ei ole sugugi lihtne. On waja palju abinõusid tarwitusele võtta, et kahjulikka tagajärgi olewiku ja tulewiku jaoks wälja jalguda.

Eiibawi sõjasadamasse afus merewägi. Tema käsutuswõim nõudis iseäralikku korraldust.

Selles väerinna jaoks kindlaks määratud raamis järgnes alamate wäeosade rühmitamine. Oli waja terwe rida ümberpaigutusi ette võtta. Seal, kus suurte pealetungimislükumiste raskusepunktid olid olnud, seisid wäed liig tihedalt koos, teistes kohtades jälle liig õredalt. Siin oli waja tasandada. Ratsawäedivisjonide asemel pidid jalawäe diwiisid asuma. Kulul hulk aega, enne kui ümberpaigutused lõpule jõudsid ja wäed sinna jõudsid, kuhu nad eadepidiseks jääma pidid. Tõelikult rahusti ei olnud aga eistalgu veel juttugi. Seisukohad tulid kindlustada. Selle juures pidi ükshil wäeosade pikka wäerinnaosa kaitsema. Nii üks kui teine wäsitas soldatit. Kindlustataw seisukoht waliti enamasti seal, kus pealetungimine soikunud oli. Punktid, mida wõimata oli kaitseda, tulid ära anda. Juhatus ja wäed tegid seda raske südamega.

Wischnjewi ja Disna wahel, kuhu 10. armee tagasipaendunud oli, oli wõimalik paremaid seisukohti walida.

Niihästi seisukohtade ja peawarju ehitus kui ka fogu elu wäerinna kannataksid halbade raudteelude all. Wenelane oli raudteed igal pool põhjalikult ära lõhkunud. Neemeni ja teiste suuremate jõgede fillad olid õhku lastud, jaamahood maha põletatud, wemuresemise siseseaded ära häwitatud, telegrafijuhid ümberseatud. Raudtee tamm oli osalt üleskistud, pakud ja roopad ära wiidud. Seda kõike jälle korda seada nõudis palju ja waewarikast tööd.

Kõige tähtsam oli raudtee silla ehitus Kowno juures. See sai septembri lõpul tarwituskõlblikuks ja jäi kauaks ajaks ainuaks lüliks, mis 10. ja 12. armeed, Scholtzi armeerühma kodumaaga ühendas. Tol ajal olin ma rahul, kui 12. armee jaoks päewas

faks rongi wõisin saada, kuid siiski ei olnud sugugi nii lihtne rongisid, mis armee tarwitas, tööpoolest ka sinna saada. Kodumaa raudteedel walitses suur liikumise kiiskus. 12. armee nõudis iseäranis tungiwalt üht rongitait kaeru ja sai rongitait seltersipudelid! See on suure sõja kohta muidugi tühine juhtumus. Kuid mehe ja hobuse enesetunne kujuneb siiski just tühjasjadedest, mispärast need lõpmata suure ja otsustawa tähenduse omandawad.

Põhjapoolne raudteewõrk ühines Perekulni juures Neemeli wiitwa raudteega. Wene raudteedel Leedu- ja Kuuramaal oli rahu ajal üllatawalt wäike wewõime. Eugu oleks teistki olnud, oleks Wenemaa Eiibawi ja Windawi sadamaid oma majanduselu jaoks tööpoolest tarwitanud. Ka Perekulni-Neemeli raudtee jättis weel palju soowida. Kulul hulk aega, enne kui Ponjewjeshi-Dünaburgi teel wähegi korraldatud liikumine kolme kuni nelja rongiga päewas wõimalikuks sai.

Wilna-Smorgoni ja Wilna-Dünaburgi wahel ei olnud olnud nii raske, kuid ka siin külmased ajutsed weehoidjad talwel kinni ja meil tuli kõiki wõimalikke ja wõimatuid takistusi ära wõita.

Jõulud olid juba ammu möödas, kui liikumine kõigil raudteedel wõrdlemisi korralikuks muutus, nii et nüüd ka ammuigatsatud puhkeaglaste rongid wõidi käima panna.

Nüüd tuli weel üks iseäralik freis. Käreda külma järele hakkas jää Neemenil ja Windawil liikuma. Mosheiki juures lõhkusid jääpangad üle Windawi wiia silla ära. Sellega oli üks raudteeühendus Saksaamaaga katkestatud. Ka wastu Kowno jilda tormasid jääpangad, aga see pidas wastu. Jälle olid põnewusrikkad päewad, kuigi hoopis teises suhtes. Armeede seisukord oleks wõinud üllasaks minna, oleks ka see sild häwinenud. Ka teised Neemeni fillad said aegamööda walms. Raudteede ehitus edenes. Liikumine sai korralikuks ja ida wäerinna ülemjuhataja mõjukonnas muutus raudteede seisukord kindlaks. Uued raudteed Taurrogen-Radsiwiltschki ja Schaulen-Miitawi said mais ja augustis 1916 walms, Swentzjany-Marotshi järwe sihi tee alles hiljem.

Esmalt nimetatud raudteed on maale ka kultuuriliselt kasuks saanud. See on meie teenus.

Ühenduses selle raudtee wõrguga tekkis wäerinna seljataga wälja- ja juurdeweo raudteede wõrk wägede otskoheks warustamiseks.

Wägede piirkonnas leiduwatel teedel ja maanteedel oli suur tähtsus. Suured kiwiteed, mis Grodnoft Eidasse, Kownoft Dünaburgi ja Taurrogenist Miitawi wiitwad, seati heasse korda. Teisi teesi parandati wõimalust mööda. Lumesulamise ajal muutusid nad osalt põhjatuks pudruks, millesse kukkuvad hobused uppused.

Ühes töödega raudteedel ja teedel edenes ka seisukohtade ehitamine. Puid lõikasid wäed ise, niisama walmitasime endile ise osalt ka okastraati. Iseäranis suuri raskusi tegi kaewikute süsteemi ehitusel põhjawi. Siin olid geoloogid wägedele juureks abiks.

Wäerinna seljataga tekkisid töökojad igasuguse sõjakraami uuendamiseks. Suurel arwul saagiks saadud Wene kuulipildujad töötati eriwabrikus Saksa laskemoona jaoks ümber.

Mina tegin kõigi nende küsimustega muidugi ainult peajoontes tegemist ja tarwitusein ainult ergutawalt ja tasandawalt mõjuda:

Peamureks oli mul peawarju muretsimine mees-tele ja hobustele.

Iseenesest ei olnud peawarju olud mitte just halwad. Sõda oli maaosast, kuhu me lõpuks peatama jäime, wõrdlemisi kiirelt üle läinud ega olnud selle pärast mitte häwitawalt mõjuda jõudnud. Ka ei olnud wenelane siin kõike maha põletanud, nagu ta seda lõunapool Poolamaal tegi. Kuid siiski oli, iseäranis seisukohtade läheduses, peawarju nõutamiseega tegemist küllalt.

Barakid meeste ja hobuste jaoks tulid kaugemale tahapoole ehitada. Selles töös omandasid wäed suure osawuse. Kunsti tunne wäljendas ennast mingisuguses kaseornamentikas.

Meeste toitmine sündis enamasti eeskirjade kohaselt. Mõnel wäeosal tuli mõnikord ka puudust kannatada, iseäranis kartulitest. Hobuste toit oli puudulik. Kaeru ei olnud. Palju hobuseid suri jõuetuse kätte. Lõpuks sõõsime isegi puujahu.

Iseäranis hoolega tuli selle eest muretseda, et waewaga kohale weetud toidumoon jaamadest hülka ei läheks. Seal puudusid muidugi kõik kuurid ja warjualused. Ka selle eest tuli mul muretseda. Igal pool oli tahtmine hea, aga raskused järgnesid raskustele ja mõnelgi kippus julgus nende ees langema.

Jõulusaadetuste kättetoimetamisel oli samasuguste hädadega wõidelda.

Meeste ja hobuste terwise eest püüdsin iseäranis hoolitseda. Selles asjas olid mul sellekohaste wastutawate herrade, ülem-kindralarsti v. Kerni ja ülemloomaarsti Grammlichiga põhjalikud nõupidamised.

Pealetungimise ajal oli haawatute eest hoolitsimine täiskas olnud, nüüd olid tingimised sellepoolet lahendamaks muutunud. Kuid siiski jäi wastutawatel kohtadel weel väga palju teha. Wäheseid sanitaarasutusi, mis me offkupeeritud maa alal eest leidmise, wõis waewalt arwesse wõtta. Ma käisin peale, et haawatud nii palju kui võimalik kodumaale saadetaks, kuid sellega tuli mul siiski kawa kannatada. Kergemad haiged ja kergelt haawatud jäeti pärastpoole offkupeeritud maale, kus nad peale kotsutuse ka kerget tööd leidsid. Sõjawäehaigustest jäime puutumata, ainult plektsioetõbi peasis wahete wahel õige lühikeseks ajaks lahti. Täidest puhastamise eest muretsesid wäed ise, piiridel kanti kõwasti selle eest hoolt, et taudisid kodumaale ei kantaks. Kogu sanitaarasjandus oli ülem-kindralarsti v. Kerni agaruse ja sõjawäearstide kohusetruuduse mõjul eeskujulikult korras. Herra v. Kern on mõtteteadlane. Järjekulいた wõiwad ka mõtteteadlased teguwõimsad olla.

Hobuseid waewasid tati- ja kärnatõbi. Tatitõbest saime wõitu, kärnatõbest aga mitte. See tegi meile palju kahju. Palju abinõusid proowiti ära, alles sõja lõpupoole leiti üks, mis mõjus. Hobuste laatsaretiksid asutati hulgaupa. Weterinäärõhwiiseridel oli tööd mehe moodi. Nende andumusel olid head tagajärjed.

Hobuste eest hoolitsimine jättis mõnikord soowida. Sellepärast tuletasin armeede ülemjuhatastele sagedasti meelde, et hobustele rohkem tähelepanekut ja armastust lastaks osaks saada.

Uuiepa kui võimalikuks sai, hakati mehi puhkusele lastma. Seda mõõda, kuidas raudtee seisukord paranes, sündis see kestwalt korralikult.

Walwasin kirjade ja ajalehede kiire kättetoimetamise järele. Minu meelest oli tarwilik soldati ja kodumaa wahel wõimalikult lähedat ühendust luua. Selles asjas wõisin abi anda. Sõja algul seisis wäljapost üliarste ülesande ees. Tal puudusid automobiliid. Wäljapostmeisteri Domizlaffi juhatusel sai aga asi pea joonde.

Wäerinna seljataga asutati suuremates linnades soldatite ja paiguti ka ohwiiseride kodud. Soldatite kodude järele oli idas suur tarwidus. Seda tõendab see, et neis rohkesti käidi. Kodumaa on mulle sellel alal mõjuwalt abiks olnud.

Mulle sai rõõm osaks, et tuttawad kindralfeldmarschallile ja minule ettepaneku tegid, õpetaja Hoppe kaudu wägesid raamatutega warustada. Wägede warustamine waimutoiduga oli meile armsaks ülesandeks. Sellepärast wõtsime ettepaneku ka rõõmuga wastu. Õpetaja Hoppe kätte jäi see asi ka edaspidiseks ja ta ajas seda teguwõimsalt. 1917. a. andis ta mulle mu sünnipäewa puhul samaks otstarbeks suure annetuste summa üle, sõnu lausudes, mis nagu minu südamest olid öeldud: „Waim loob sõjariistad ja wõidu.“ Eoodan, et raamatuwankrid wägedele rohkesti kasu on saatnud. Muidugi ei wõinud nad wägede lugemise tarwidust täielikult rahuldada. Sõjawälja raamatukauplusi tekkis hulk. Nad kõik olid Stilfe firmale üle antud, kes ka teiste firmadega pidi ühes töötama. Nimetatud firma on wägesid häst teeninud. Sõjawälja raamatukauplustes oli kõigi par teide lehti saada.

Armeed asutasid omad armeed ajalehed; mina korraldasin neile hea sõnumite saamise wõimaluse.

Kontsertide, teatrite ja kinoettekannete korraldamine oli armeede hooleks, meie edendamise ja toetamise ka seda.

Rasket nõudmiste järele, mis ida wäerinna ülemjuhataja sõjawäele oli asetama pidanud, oli mulle armsaks ülesandeks nüüd wõimalust mõõda ta eest muretseda. Minu kaastõõlisel on mind ka selles mõjuwalt toetanud.

Sõjawäe teenistusline elu ei jätanud palju soowida. Õppust korraldati nii palju kui võimalik, koolisid ei saadud aga mitte sel määral fiske seada, nagu see läänes teostatud oli.

Neemeni kindlused Grodno ja Kowno, niisama ka Liibaw, said kõwendatud. Endised piiriseisukohad hoiti alal. Need pidid seljatoeks olema. Rohkem tege miseks ei jatkunud tööjõudu.

Ülesanded, mis mulle otskoheselt sõjawäe eest muretsemiseks tõusid, laienesid väga tuntawalt nende nõuete läbi, mis sõjawägi ja kodumaa offkupeeritud maale asetasiid, niisama ka kohusest, offkupeeritud maa elanikkude eest muretseda. Ma asusin heameelega sellele mulle mitmetpidi uuele tööle, kindlasti otustades, midagi täielikku luua.

(Järgneb.)

Sõjawäe määrustikkude väljatöötamisele!

Waadates tagasi meie sõjawäe kangelaseliku võitluseaja peale, tuleb tunnistada, et meil seal suurelt osalt nii ütelda käsitandu tuli töötada. Meil puuduvad igasugused määrustikud, igasugused korraldused sõjawäe hõivamise elu ja tugevuse tehnilise juhutamiseks. Nende aset täitsid päematäpsud, mis iltagi peaaegu alalises lahingutugevuses sõdurile selgitamatult jäid, ja weneaegsed korraldused, mis ohwitseridele ja alamohwitseridele meeldejäinud. Kuid neid korraldusi ainult mäletati, määrustikud, mis olemas, olid wenekeelsed, jäid meie sõduritele, kes walbaras enamuses Wene keelt ei mõista, tundmata maaks.

Sõduri käest tuli nõuda, kuid ei olnud võimalust temale tema kohuseid kirjalikult ja kinnitatult näidata ja temale wabal ajal, kuigi tema selle vastu huwitust tundis, teenistuse korralduste õppimist võimaldada. Sellest tekkisid paljud wäärnähtused, kus sõdurit mõne üleastumise eest karistati, mida ta oma teadmatuses oli teinud.

Nüüd on sõjaajad möödas ja peab algama kindel töö, peab algama suur töö meie oma määrustikkude ja sõjawäeteenistuse korralduste väljatöötamiseks. See töö on seda suurem ja vastutusrikkam, et siin mitte ainult mõnest teisest keelest tõlkida ei tule, waid kõikide riikide sõjawäeteenistuse korraldused võrrelda ja neist meile otstarbekohased andmed välja tulewad võtta. Criti tuleb meil ka palju uut, mis meie wiimases sõjas praktiliselt leidmise ja tarwitusele võtmine, nüüd läbitaoluda, korraldada ja sellele seabusline kuju anda. Peab ju tunnistama, et endised Wene määrustikud olid loodud enamasti teoreetilistest targutustest ja paljudes korraldustes mindi suurelt osalt efekti peale välja, kuna meie nüüd sõjas tegelikult paljudi tehnilisi mõtteid oleme omanud, mida võiks alale jätta, sest need on wäärtuslikud üffitsarjad.

Sellele tööle peame nüüd andma palju oma jõust. Seda tuleks korraldada, korraldada ka ettetulewate väljaminekute peale vaatamata. Meie võitluse wiisadust ja tema energilisust imestas terve maailm. Wanad riigid ei oles wist sarnases jõudude wahetorras julgunud võitlust alustada, nagu meie seda tegime. Kuid meie võitluse — ja nüüd peame selle wiisaduse, selle otstarbekohase sõdmise iifseerima, et juhtumisel, kui teine lord weel tuleb sõjariistad kätte võtta, meie mitte algusest, waid wanalt järjelt algatmine.

See peab olema nüüd meie sõjameeste esimene töö, mis edasilükkamist ei kannata. Pandagu siis kohe kätte külge.

2./VI./20.

J. R—rg.

Segateated.

Kapten Irwe abiandmise selts.

Suurtest aegadest Eesti wabaduse võitluste päiwil jääwad kustumata mälestused meie rahwa hinge. Üks wahwamatest kangelastest ja meie malewa juhtidest oli kapten Irwe. Wälka kaitseades kustus lõdman armastuse tuli kodu kolde vastu kapten Irwes. Ei kustu aga mälestused tema tööst Eesti malewas, iseäranis soo-

musrongide diwiisi hinges. Kas panna püsti linna tänavalle granit sambad otse kadunud kangelase kuju? — Ei! See oles liiga külm. Kapten Irwest jäägu soojem mälestus soomusrongide diwiisi sõjameestesse ja nende perekondadesse.

Sõad: kangelased on surma läinud, jättes maha oma lapsed, ei peasta kodukollet, et luua ilusat tulewikku Eesti. Langenud kangelaste laste nälgitud filmad paluwad. Meid on tarwis aidata ja nimelt kohe.

Walga wabastuse päewal, 1. weebuaril, pandi soomusrongide diwiisi sõjawäelaste poolt alus „Kapten Irwe abiandmise seltsile.“ Seltsi ülesanne on anda abi soomusrongide diwiisis langenute perekondadele. Lühitse aja jooksul on selts jõudnud kaunite summa koguda, nõnda et võimalik on abiandmisega kohe algust teha. Abitarwitajad võivad otsekohe seltsi juhatuse poole pöörata (soomusrongide diwiisi staapi) abiandmise mõttes. Abiandmise juures peab abitarwitaja warandusline, perekondline ja terwisline seisukord omawalitsuse asutuste poolt kindlaks tehtud olema. Korjate käpisealised teated meie kangelaste kohta ja saate neid otsekohe seltsi eestseisusele. Selts omalt poolt saadab nimelkirjad igaske linna ja maakonda, ning loodab, et need pea täidetult tagasi jõuavad.

Eesti Wabariigi kodanikud! Kæed külge — elawale armastusest õdguwale aujambale „Kapten Irwe“ mälestuseks. Ilusamini ja soojemini ei suudaks meie kadunud soomusrongide diwiisi ülemat — kapten Irwe mälestada, kui tema nimelise abiandmise seltsi kapitaliga. Sarnase kapitaliga aitame mahajäänuid ja loome oma rahwaga sooje sidemeid.

Granit ning brongskujud on külmad. Sellepärast loogem, näidatam üles tegudega armastust, aidate langenud kangelaste perekondi. Iga Eesti Wabariigi kodaniku püha kohus on aidata majanduslikult wiletsusse langenud wigaseid kangelasi ja nende perekondi, kes meid kaitseades ohwerdasid oma elu, nooruse ja terwise.

Andeid wõtab tänuga vastu seltsi eestseisus kas otsekohe, ehk ajalehede toimetuste läbi.

„Kapten Irwe“ Abiandmise Seltsi nimel
esimehe abi alam-polkownik

R o o p u u.

Walt, 4. juunil 1920.

Eesti sõdurid Prantsusmaalt koju jõudnud.

7. juunil tõi aurulaew „Lembit“ 431 Eesti sõdurit Prantsusmaalt kodumaale. Tallinna sadamas oli koju tulijaid terwitamas välisminister ja sõjaministeeriumi esitaja. Sadamasse oli ka kaunis hulgate rahwast kogunud. Muusika saatel marši i „Eesti Kodusse“ Laial uulitsal, kus Eesti Punane Riist kojutulejatele sooja wastuwõtmise oli korraldanud. Mõned Eesti sõduritest on wabatahtlikult Prantsusmaale jäänud. „Lembitu“ reis oli 10 päewa kestnud.

„Kapten Irwe Abiandmise Seltsi“ heaks korraldajate pühapäewal 13. juunil Kadriorus suur suwepidu, mille peale lugejate tähelepanemist juhime.

Juwaliidi postmargid.

„Raja“ teatel trükitakse Tartus 45 ja 85 pennilisi postmarke, mis wastawad 35 ja 70 pennilistele. See osa hinnast, mis nende markide eest üle taksi tuleb maksta, läheb wigastatud sõjameeste heaks.

Wastutaw toimetaja: kindralstaabi polkownik Rinf.

Wäljaandja: Sõjawägede staab.

Sõjawäe Topografia Jaoskonna väljaanded:

Eestima kaart.	Mõet 10 wersta tollis. - - Hind 8 marka. - -
Eestima kaart.	Mõet 15 wersta tollis. - - Hind 4 marka. - -
Jda-Europa kaart.	Mõet 175 wersta tollis. - - Hind 2,50 marka - -
Eestima teede kaart.	Mõet 25 wersta tollis. - - Hind 2 marka. - -
Pihkwa ümbruse kaart.	Mõet 3 wersta tollis. - - - - - - Hind 2 marka.
Baltimaade kaart XIII. aastasajal.	Kolme wärwiga. - - - - - - - - Hind 4 marka.

Saada raamatukauplustest ja Sõjawäe Topografia jaoskonnast, Tallinnas Lai tän. nr. 39. (teisel korral).

„Setukeste elukohad ja arw“.

Lisaks Setumaa kaart.

Hind 4 mka.

Jällemüüatele ja raamatukogudele 30% hinnaalandust.

Tallinnas, Rüütli tän. 13. Sõjawäe Trükikoda.

On ilmunud:

Kuulipilduja „MAXIM’i“

- Luku kirjeldus** — kahel suurel lehel seinale kleepimiseks; paremal paberil: hind ä 1 mk. 75 penni leht, ja
- Rikete piltlik kujutus** — kahe niisamasuguse lehe ja paberi peal: hind ä 1 mk. 75 penni leht.

Nimetud kirjeldusi ja kujutusi võib saada Sõjawäe trükikojast, Tallinnas, Rüütli tän. 13.

Kellel on müüa mingisugused

- raamatud 6 tolliste Kanée -

- - suurtükkide kohta - -

teatagu oma adress ja raamatute hind järgmise adressi all: Narwa-Jõesuu postkontor, rannabatarei nr. 7 komanderile.